

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

силы не только в международной финансовой системе, но и мировой экономике в целом в контексте обеспечения международной безопасности.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ:

7. Макогон Ю.В. Трансформація світового ринку капіталу в умовах транснаціоналізації: Монографія / Макогон Ю.В., Орхова Т.В., Лисенко К.В., Голубов М.І. Під ред. Ю.В. Макогона. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 248 с.
8. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. Пересада – К.: Лібра, 2010. – 472 с.
9. Чентуков Ю.И. Участие Украины в современных процессах движения капитала / Ю.Чентуков // Вестник Донецкого национального университета. □ Донецк: ДонНУ, 2009. – с. 583 – 588.
10. UNCTAD, World Investment Report 2011: Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge. – 294 p.
11. UNCTAD, World Investment Report 2012: Transnational Corporations, Agricultural Production and Development.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ КРАЇН ЧЕС У КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ ТРАНСКОРДОННИХ ПРОМИСЛОВИХ КЛАСТЕРІВ

Тараніч А.В. к. е. н., доцент кафедри маркетингу Донецького національного університету

Тараніч А.В. Сталий розвиток інфраструктури країн ЧЕС у контексті створення транскордонних промислових кластерів.

У статті розглянуто особливості розвитку кластерів і територіально-виробничих утворень за часів СРСР і в теперішній час. Визначено сутність, поняття та функції ТВК щодо підвищення ефективності регіонального соціально-економічного розвитку. Розглянуто особливі форми розвитку ТВК у вигляді науково-виробничих комплексів і технологічних парків. Проведено порівняльний аналіз функціонування ТВК і промислових кластерів. Визначено здатність кластерів щодо задоволення вимог ринкової економіки до територіального розвитку за рахунок впровадження механізмів державно-приватного партнерства розвивати трансграничне співробітництво, зберігати конкурентні відносини серед учасників і формувати коопераційні зв'язки між ними, що сприяють зростання міжнародної конкурентоспроможності країн.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність країн, територіально-виробничі комплекси, кластери, ринкова інфраструктура, коопераційні зв'язки, регіональний розвиток, трансграничне співробітництво.

Тараніч А.В. Устойчивое развитие инфраструктуры стран ЧЭС в контексте создания трансграничных промышленных кластеров.

В статье рассмотрены особенности развития кластеров и территориально-производственных образований в период существования СССР и в настоящее время. Определены сущность, понятие и функции ТПК в повышении эффективности регионального социально-экономического развития. Рассмотрены особые формы развития ТПК в виде научно-производственных комплексов и технологических парков. Проведен сравнительный анализ функционирования ТПК и промышленных кластеров. Определена способность кластеров по удовлетворению требований рыночной экономики к территориальному развитию за счет внедрения механизмов государственно-частного партнерства развивать трансграничное сотрудничество, сохранять конкурентные отношения среди участников и формировать кооперационные связи между ними, способствующих росту международной конкурентоспособности стран.

Ключевые слова: международная конкурентоспособность стран, территориально-производственные комплексы, кластеры, рыночная инфраструктура, кооперационные связи, региональное развитие, трансграничное сотрудничество.

Taranich A. Sustainable development of the infrastructure of the BSEC countries in the context of the establishment of cross-border industrial clusters.

The article examines the development of clusters and territorial-production entities during the Soviet period and the present time. Defined the essence, the concept and function of the party, improving the efficiency of the regional socio-economic development. Address the special forms of the development of the party in the form of scientific and industrial complexes and technological parks. A comparative analysis of the functioning of the WPK and industrial clusters. Determined the ability of the cluster to meet the requirements of a market economy for the territorial development through the introduction of mechanisms of state-private partnership to develop cross-border cooperation, maintain competitive relations among the participants and forming cooperative links between them, contributing to the growth of international competitiveness of countries.

Key words: international competitiveness of countries, territorial production complexes, clusters, market infrastructure, cooperation, regional development, cross-border cooperation.

Постановка проблеми. Для країн ЧЕС актуальним є питання розбудови промислового комплексу, метою якої буде підвищення міжнародної конкурентоспроможності. Ефективність функціонування промислових підприємств певним чином залежить від наявності ринкової та промислової інфраструктури. Всі країни ЧЕС відносяться до таких, що розвиваються, та питання відновлення інфраструктури вирішуються після згладжування проблем становлення промислового комплексу країн. Ефективність розвитку інфраструктури залежить від державних програм фінансування нових виробництв, що, наприклад, для України є дуже проблематичним.

У теперішній час єдиним шляхом сталого розвитку інфраструктури країн ЧЕС може бути застосування світового досвіду, який передбачає використання недержавних інвестицій за рахунок залучення приватного капіталу у вигляді створення кластерів підприємств.

Аналіз досліджень і публікацій. Перша науково обґрунтована концепція кластерів належить М.Портеру, чисельні науковці, до яких належать також і відомі українські вчені, займаються дослідженнями теорії кластерних утворень — М.Абрам, І. Бураковський, М. Войнаренко, Б. Губський, Е.Дахмен, П.Друкер, М.Енрайт, Ф. Котлер, Д.Лук'яненко, Ю. Макогон, Н. Мікула, Р. Мокій, С. Мочерний, Ю. Павленко, Ю. Пахомов, О. Плотніков, Н. Попович, Є.Савельєв, С. Соколенка, Дж. Стигліц, В. Третьяк, Г.Чижиков.

Автор поділяє думку багатьох з них, що кластер є формою взаємодії промислових й інфраструктурних підприємств певного регіону, що досягають додаткового соціально-економічного та науково-технологічного ефекту регіонального розвитку за рахунок концентрації людського та фінансово-промислового капіталу в певних сферах діяльності. Особливим завданням формування кластеру є збереження конкурентних відносин і формування коопераційних зв'язків на основі конкуренції всіх учасників такого утворення.

Мета роботи — дослідити чинники створення промислової інфраструктури країн ЧЕС у контексті створення транскордонних промислових кластерів.

Результати. Новітні тенденції динаміки розвитку різних світогосподарських структур, у тому числі, регіональних (територіальних) і міжгалузевих утворень, в значній мірі суперечливі і вимагають осмислення. Суперечлива сутність соціально-економічних процесів зв'язує сучасні міжнародні економічні відносини, багато в чому визначаючи характер їх сучасного стану, тенденції і напрямки розвитку. Важливої ролі на світовому ринку набувають такі явища, як регіоналізація, втіленням якої стає посилення регіональної економічної індивідуальності, спеціалізація країн, підвищення ролі транскордонних регіонів, регіональних соціально-економічних систем як базової функціональної одиниці світового господарства.

Країни ЧЕС повною мірою випробували трансформаційні дії глобалізації, політико-економічної лібералізації, дезінтеграційних явищ на фоні загальної кризи, тому нагальною потребою є формування концепції раціонального і сталого соціально-економічного розвитку країн у межах трансграничного співробітництва.

В той же час слід зазначити, що національна стратегія соціально-економічного розвитку спирається на декларативно поставлені

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВИТТЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

цілі і завдання, що представлені, як правило, в науковій формі, й являють собою поетапний план соціально-економічних перетворень. На думку багатьох дослідників, головним недоліком подібних стратегій є формалізований підхід до визначення реальних і оптимальних можливостей, механізмів і інструментів соціально-економічних трансформацій в конкретному регіоні або промисловому комплексі.

Відсутність чітко розроблених науково-теоретичних принципів створення регіонально-виробничих стратегій негативно впливає на характер економічних перетворень в Україні.

Проблеми обґрунтування і створення регіонально-виробничих стратегій торкаються широкого кола економічних досліджень в сферах передумов, умов, принципів, чинників і механізмів регіональної й економічної динаміки. Комплекс проблем, пов'язаних з розробкою і реалізацією регіональних стратегій, не можна вважати докладно дослідженим, оскільки домінує прикладний конкретно-регіональний підхід до проблеми, що протидіє комплексно-теоретичному підходу.

Вчення про регіональні і міжгалузеві утворення сформувалося в ХХ сторіччі, пройшовши складний еволюційний шлях. Формування теорій про територіальні форми життєдіяльності людей у формі суспільних систем є заслугою радянської науки. У сучасній українській науці системне сприйняття регіональних і міжгалузевих утворень виявилось обмеженим, оскільки базувалося на запереченні результатів дослідницької діяльності в СРСР. Перевага віддавалась західним дослідникам.

Прообразом регіональних і міжгалузевих утворень є територіально-виробничий комбінат, пізніше трансформований в комплекс. Для нього характерними складна структура і взаємозв'язок компонентів, синергізм, емерджентність, гомеостаз, динамізм і керованість.

Уявлення про територіальні виробничі комбінати було закладене Комісією ГОЕЛПРО і діяльністю працівників першого Держплану. Важливу роль в розвитку ідей комбінату зіграли Г.М. Кржижановський, І.Г. Александров, Л.Л. Никітін. Комбінати мали різні територіальні параметри: локальні, районні і міжрайонні. Згодом назва «комбінат» закріпилася за виробничим об'єднанням, а територіальні об'єднання отримали назву комплексу.

Вчення про територіально-виробничі комплекси (ТВК) створив Н.Н. Колосовський в 1941 році. Під ТВК він розумів «таке економічне (взаємообумовлене) поєднання підприємств в одній промисловій точці або в цілому районі, при якому досягається певний економічний ефект за рахунок вдалого (планового) підбору підприємств відповідно до природних і економічних умов району, з його транспортним і економіко-географічним положенням».

Учення про ТВК було розвинене в наукових працях Н.Т. Агафонова, М.К. Бандмана, Ф.Д. Заставного, Т.М. Калашникової, Ю.Г. Саушкіна, Е.Д. Силаєва, О.Д. Чувілкіна, А.Т. Хрушова, М.Д. Шаригіна, Н.П. Федорцова.

ТВК вважався територіальною виробничою системою, що формує матеріально-технічну основу економічного району. Целеорієнтованим ядром цієї системи було виробництво, що функціонує на базі природних, трудових і інфраструктурних (головним чином транспортних) ресурсів. Системи проектувалися з метою підвищення економічної ефективності, що утворюється за рахунок територіального угруповання і комплексування шляхом:

- економії земельних площ;
- локалізації обслуговуючих виробництв;
- концентрації транспортно-складського господарства, інженерних споруд і комунікацій;
- організації енергетичної мережі і будівельної бази;
- підвищення конкуренції продукції, що випускається;
- раціонального використання природно-ресурсного і трудових потенціалів.

Ефективність істотно підвищується при комплексній організації ТВК. Крім комплексного використання природних ресурсів, в них формуються енерговиробничі цикли і холдинги взаємозв'язаних виробничих процесів.

На рівні ТВК елементарні виробничі системи в 60-ті рр. виділяли П.М. Алампієв, А.М. Колотівський, М.М. Паламарчук, Н.Т. Агафонов тощо. Як основні первинні утворення приймалися конкретні промислові підприємства з обов'язковим включенням в схему відтворення ресурсної ланки. Разом з тим в них, як правило, була відсутня кінцева ланка — споживання готової продукції. Питання відтворення робочої сили і особливо охорона природи часто ігнорувалися.

Дещо пізніше з'явилися спроби деталізації районування, почали висловлюватися думки про необхідність абстрагування від реального процесу виробництва. Ю.Г. Саушкін (1973) говорить про первинні «клітинки» району, з яких формуються економіко-географічні «поля». С.Я. Нимік в 1970 р. в своїй докторській дисертації обґрунтувала метод дрібного економічного районування, суть якого полягає в послідовному узгальненні спочатку виділених простих економічних одиниць в більшій економічній таксоні. М.Д. Шаригін здійснив дрібне економічне районування на основі виділення локальних територіальних комплексів. П.Я. Бакланов в 1972 р. запропонував поняття елементарної просторової системи промислового виробництва і надалі розвинув його у ряді своїх робіт в 1972, 1978, 1986рр.

Критерії виділення елементарних територіальних економічних систем відрізняються невизначеністю. Всі вони базуються на уявленні про територіальні виробничі комплекси, в основі виділення яких лежить ідея Н.Н. Колосовського про енерговиробничі цикли (або ланцюжки, за Ю.Г. Саушкіним). Проте ці «ланцюжки» також надмірно укорочені, оскільки в них виділяються або тільки дві перші ланки відтворення — ресурсне і виробниче, або три (з додаванням ланки споживання, як, наприклад, у П.Я. Бакланова).

Представляється, що елементарна територіальна система продуктивних сил і відповідно регіонально-виробничі (кластерні) утворення повинні включати всі ланки суспільного відтворення, тобто ресурсна ланка як складова природної бази всієї системи соціально-економічної діяльності людини, виробництво (у вузькому значенні цього слова), обіг (розподіл, обмін, споживання) продуктів виробництва, відтворення робочої сили і відтворення природних умов.

Згідно загальноприйнятому визначенню, ТВК як форма просторової організації продуктивних сил суспільства, що найповніше відповідає завданням їх розвитку в умовах науково-технічної революції, є частиною господарства економічного району, і є сукупністю взаємозв'язаних промислових і сільськогосподарських підприємств, що формуються на певній території (не завжди у межах існуючих адміністративно-територіальних одиниць), активно беруть участь в загальній системі територіального поділу праці.

Економічна єдність ТВК створюється виробничими зв'язками підприємств, використанням місцевих природних і економічних ресурсів і умов, а також загальною системою розселення. В порівнянні з ізольованим (штучним) розміщенням підприємств, планомірне формування ТВК дає можливість отримувати значний економічний ефект за рахунок комбінатування і кооперації підприємств, раціонального використання природних і трудових ресурсів, вторинної сировини, транспортних мереж, зниження вартості будівництва допоміжних і обслуговуючих підприємств, інженерних комунікацій і соціально-культурних об'єктів.

Конкретні ТВК є в більшості випадків результатом складної взаємодії як внутрішніх (по відношенню до меж даного комплексу) джерел розвитку — місцевих природних і трудових ресурсів, накопичених фондів промисловості, сільського господарства і транспорту, так і зовнішніх територіально-економічних відносин відносно мобільних елементів виробництва.

ТВК характеризується своєю системою організації виробничо-територіальних зв'язків, ступенем їх замкнутості. Важливий параметр ТВК — характер територіальної організації основних елементів його структури, перш за все промислових вузлів і компактних груп сільськогосподарських підприємств, а також об'єднуючих їх споруд виробничої інфраструктури.

Галузеві і міжгалузеві виробничі комплекси є складовими частинами ТВК економічних районів, які входять до ТВК країни. ТВК не тотожні економічним районам, але виступають матеріально-технічною основою їх формування. Вони можуть займати не всю територію економічного району або виходити за її межі.

Формування ТВК веде до скорочення загальних розмірів території, необхідної для розміщення промислових об'єктів. В порівнянні з одиничними підприємствами, територія під забудову скорочується на третину. Підприємства можуть спільно використовувати інфраструктуру: під'їзний транспорт, трубопроводи, електромережі, різні інженерні споруди і складське господарство тощо.

Економічна суть ТВК полягає у більшій ефективності, ніж сумарна ефективність компонентів, якби вони працювали роздільно.

Ефективність ТВК виражається в економії матеріальних і трудових ресурсів, скороченні капіталовкладень, зменшенні транспортних витрат, прискоренні обігу оборотних коштів, економії на створенні та функціонуванні інфраструктури.

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Територіальний важіль ТВК дає підвищення ефективності, у порівнянні з некомплексним розміщенням підприємств, за рахунок: 1) значній стійкості взаємних зв'язків і ритмічності виробничого процесу; 2) скорочення транспортних витрат; 3) раціонального використання всіх видів місцевих ресурсів; 4) створення оптимальних умов для поєднання галузевого планування і управління з територіальним плануванням і управлінням.

Крім того, формування ТВК сприятливо впливає на соціально-економічний розвиток регіону з наступних основних напрямків: а) створення соціально-побутової (будівництво житла і доріг) і виробничо-ринкової інфраструктури (системи зв'язку, логістика, фінанси, кадри, торгівля і інформаційне посередництво); б) формування прогресивних територіальних структур в регіоні; в) забезпечення розвитку промисловості міст і сіл, виробничої і невиробничої сфери; г) забезпечення зайнятості населення; д) збільшення податкових надходжень до бюджетів різних рівнів.

У ТВК підприємства певним чином прив'язані один до одного. Найдоцільніше створювати ТВК на основі поєднання послідовних стадій обробки сировини і його відходів (наприклад, в АПК — переробка сільськогосподарських продуктів, доставка, переробка відходів).

Всі складові ТВК об'єднуються в декілька груп: галузі спеціалізації, комплексні виробництва, інфраструктура, місцеві природні ресурси, населення.

Населення, природне середовище і невиробнича структура беруть участь у формуванні ТВК, вони включаються в нього, як споживачі продукції і ресурсів і своєрідні конкуренти у використанні ресурсів.

Галузі спеціалізації ТВК — це галузі, орієнтовані на зовнішній попит, вони характеризують місце ТВК в територіальному поділі праці.

Склад і структура, спеціалізація і масштаби розвитку, основні напрями виробничих зв'язків ТВК обумовлюються ефективністю природних і економічних ресурсів досліджуваної території.

Ряд об'єктів, необхідних для нормального функціонування як галузей спеціалізації, так і населення, утворює інфраструктуру ТВК.

Місцеві природні ресурси — мінеральна сировина, паливно-енергетичні, водні, земельні ресурси, багато в чому визначають формування структури ТВК, склад галузей спеціалізації, масштаби їх розвитку.

Населення — самостійний елемент ТВК — виступає з одного боку як виробник, з іншого боку як основний споживач.

Формування ТВК відбувається протягом довгого часу і природного процесу господарського розвитку при обов'язковій державній підтримці.

Ефективне формування ТВК передбачає координацію термінів і масштабів потужностей, що вводяться, узгодження параметрів технологій, оптимальний фінансовий, природоохоронний, технологічний організаційно-правовий підтримці.

Формування ТВК повинне забезпечувати здобуття агломераційного ефекту за рахунок оптимального складу і розвитку в часі і в просторі всіх елементів ТВК.

Агломераційний ефект в ТВК реалізується за рахунок: скорочення транспортних витрат; раціонального використання місцевих ресурсів і можливостей маневрування ними; комбінування і кооперації виробничих зв'язків; використання загальної інфраструктури.

У сучасних умовах реформування єдиного економічного простору актуальними є проблеми районування і розвитку ТВК, заснованих на сучасних технологіях.

У останні десятиліття активізувався процес територіальної концентрації економічних суб'єктів, і лідируючі позиції в цьому процесі належать промисловості, оскільки ТВК виступають основою функціонування господарських систем, відповідно динамічний і ефективний розвиток територій, економіки регіону, країни пов'язаний з формуванням нових і вдосконаленням існуючих ТВК, ускладненням їх галузевої структури, розробкою ефективних систем управління і оптимальних напрямів розвитку.

Особливою формою галузевого розвитку ТВК є науково-виробничий комплекс (НВК) — територія, що охоплює одну або декілька адміністративно-територіальних одиниць, в економіці яких головну роль відіграють регіональні форми інтеграції — по-перше, дослідницькі центри, що розробляють нові технології, по-друге, виробництва, що ґрунтуються на застосуванні цих нових технологій. Регіональний комплекс володіє розвинутою інформаційною інфраструктурою.

У складі НВК в основному формуються два типи структур: це технополіси і науково-технічні парки.

Технополіс — місто або міська агломерація, в економіці яких головна роль належить науково-технічним паркам чи дослідницьким центрам з розробки нових технологій і виробництв, що використовують ці технології.

Науковий парк — це економічне утворення, пов'язане з університетом або іншим вищим навчальним закладом, головна мета якого полягає в стимулюванні передачі нових технологій з академічних установ в промисловість. Виділяють три основних типи науково-технічних парків:

- 1) інноваційний центр — економічна структура невеликого розміру, призначена переважно для новостворених малих підприємств;
- 2) науковий парк (у вузькому сенсі), чимала територія, придатна для розміщення наукоємних фірм різних розмірів і стадій розвитку, що забезпечує розгортання виробництв на підставі науково-технічних розробок місцевого дослідницького центру;
- 3) дослідницький парк — на відміність від наукового парку, науково-дослідні новації розробляються лише до стадії технічного прототипу.

Технопарки — оптимально організовані науково-промислові зони, де здійснюється співпраця, обмін ідеями й інформацією між підприємствами і науковими організаціями з метою впровадження інновацій. Термін «технологічний парк», як правило, вживається для позначення родового поняття і включає чотири види парків, що відрізняються один від одного орієнтацією, співвідношенням між дослідницькими і виробничими функціями, обсягом науково-технічних послуг:

- 1) дослідницький парк — агломерація наукоємних фірм (або їх підрозділів), що групуються довкола крупних наукових центрів, головним чином — університетів;
- 2) промисловий парк — об'єднання фірм, засноване на спільному використанні земельної ділянки, виробничих і службових приміщень;
- 3) ґрюндерський центр — промислові парки, призначені для молодих підприємств в області оброблюваної промисловості;
- 4) технологічний центр — ґрюндерський центр, де концентруються підприємства оброблюваної промисловості, що орієнтуються на високі технології, освоєння яких пов'язане з крупними витратами і ризиком.

Найважливішим базовим різновидом регіонального НВК є інкубатори. Вони надають приміщення і устаткування для нових підприємств, а також інформацію і послуги, допомогу у підготовці кадрів, займають звичайно виробничу площу до 1 га (міні-парки). Як правило, адміністрація інкубатора надає приміщення за ціною значно нижче ринкової, а також безкоштовні або пільгові поради з управління, маркетингу, обліку, оподаткування, фінансування; а також послуги загального призначення (секретаріат, телекс, копіювальний центр) тощо.

Адміністрація поступово зменшує пільги, спонукаючи підприємства залишати інкубатори через 5-6 років.

Таким чином, інкубатори спеціалізуються на створенні нових малих фірм, що діють у сфері високих технологій, зокрема на базі винаходів, зроблених в місцевих університетах або технічних вузах.

Більшість дослідників виділяють 4 основних типа інкубаторів: університетські, муніципальні, приватні та корпоративні.

Вироблена типова стратегія розвитку науково-виробничого комплексу, що відповідає реальним умовам, що включає 3 етапи:

Етап перший — «промисловий парк». Головною метою цього етапу є створення сприятливого середовища і закінченої інфраструктури для залучення і утримання команди підприємців-однодумців, а також для формування «збалансованої суміші» клієнтів, яка в майбутньому могла б репрезентативно представляти діяльність парку. Рушійною силою на цьому етапі є ринок. Діяльність характеризується припливом технологій.

Етап другий — «технологічно орієнтований парк». Формується система взаємин з провідними вітчизняними науково-дослідними організаціями і зарубіжними науковими парками, головна ознака цього етапу — тісна і систематична взаємодія науки і виробництва.

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Рушійні сили — в рівній мірі ринок і технології.

Етап третій — «дослідницький парк» — вищий рівень розвитку попереднього етапу. Діяльність парку характеризується великим об'ємом ринково-орієнтованих прикладних досліджень. Головна ознака третього етапу — вихід нових технологій. Рушійна сила — технологія. На практиці не можна провести різких кордонів між трьома етапами. Вони перекривають один одного.

Для забезпечення гарантованого взаємозбагачення фірм - клієнтів продуктивними ідеями, більшість зрілих НВК мають жорсткі критерії їх відбору.

Реалізація проекту науково-виробничого комплексу вимагає використання різних ресурсів. Найбільш важливими для успіху ресурсами є бажання ВНЗ і науково-дослідного інституту (центру) співпрацювати з клієнтськими фірмами НВК, а також моральний дух і мотивація команди менеджерів останнього. Ці ресурси невідчутні, проте вони у вирішальній мірі визначають сам НВК, відрізняють його від будь-якої іншої організації, що здає в оренду високоякісну нерухомість.

З іншого боку, М.Портер узагальнив досягнення західної економічної думки щодо форм територіально-міжгалузевих утворень і сформулював їх у вигляді кластерів.

Кластер підприємств може виступати їх галузевою або географічною концентрацією, що дозволяє досягти ефекту «зовнішньої економії» за рахунок взаємодії з постачальниками сировини і матеріалів, устаткування, створення групи вузькоспеціалізованих працівників; об'єднання фінансів, спільного бухгалтерського обслуговування, використання спільного технічного оснащення технологічного процесу. За допомогою кластеризації можна підсилити процес спеціалізації і розподілу праці між підприємствами.

Економіка, яка формується на сучасному етапі, орієнтується на пріоритетність розвитку кластерів, які визнані одним з найефективніших видів виробничих систем. Кластери як вид складної багаточетової організації являють собою типову структуру в епоху глобалізації. Кластер сьогодні — це більш ніж окрема галузь промисловості, яка випускає певний вид виробів. Зважаючи на функціонування і економічну ефективність кластерів, що існують в окремих регіонах, можна говорити про нові «індикатори» можливостей і перспективи розвитку таких регіонально-виробничих систем.

Як результат цього, росте інтерес до проведення політики формування і підтримки кластерів. Протягом 90-х років більшість держав ініціювали розробку і реалізацію планів розвитку на основі кластерів. Вже накопичений значний досвід досягнення позитивних результатів кластерами, які сформувалися як на основі добровільної приватної ініціативи, так і за посередництвом і участю центральних органів влади.

Висновки і рекомендації. Формування промислової інфраструктури на підставі кластерів є однією з ефективних форм регіонально-виробничих систем. Разом з тим, поєднання державного і приватного капіталу диктує необхідність впровадження нових організаційних форм, серед яких кластери найкращим чином відповідають реаліям ринкової економіки в контексті інтеграції наукового, виробничого і соціального секторів з одного боку, і глобалізації міжнародних економічних відносин з іншого. В цьому випадку кластери з вищим ступенем ефективності виявляються залученими в процеси міжнародного поділу праці, ніж окремі держави, формують спеціалізацію країн на світовому ринку і підвищують їх міжнародну конкурентоспроможність за рахунок різних коопераційних зв'язків.

Проблеми просторової організації суспільства постійно загострюються на різних ієрархічних рівнях: світового господарства, регіональному, міждержавному і локальному. У сучасних умовах актуалізація проблем обумовлена процесами глобалізації і регіоналізації, а також рухом антиглобалізму, транскордонною співпрацею, розвитком депресивних і старопромислових регіонів, диспропорціями в соціально-економічному розвитку регіонів світу тощо.

Вирішення проблем регіонального розвитку країн ЧЕС можливе різними шляхами, серед яких найбільш раціональним є формування прогресивних територіальних форм організації суспільного відтворення, з яких можна виділити територіально-виробничі і науково-виробничі комплекси. Вони були успішно апробовані в економіці колишнього СРСР, і в даний час переосмислюються дослідниками в різних формах кластерних утворень.

Кластери можуть розглядатися як черговий еволюційний етап розвитку ТВК, тільки в умовах ринкової економіки, за рахунок поглиблення спеціалізації країн в світовій торгівлі і міжнародному поділі праці, а також підвищення міжнародної конкурентоспроможності країн.

ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІЧНИХ НАПРЯМІВ

Черніченко Г.О., д.е.н., професор, декан економічного факультету Донецького національного університету, аслужений працівник освіти України

Наявність та якість природних ресурсів може стати фактором, що лімітує економічний розвиток глобального суспільства. Крім того, різка зміна існуючих екосистем, руйнування озонового шару, глобальне потепління, танення льодовиків та інші прояви кліматичних змін потребують негайного втручання світової спільноти до проблем раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища. Техногенний тип економічного розвитку не може задовольняти потреби розвитку суспільства на довгострокову перспективу.

Виходом із ситуації, яка склалася, є перехід до сталого еколого-економічного розвитку, що враховує стан навколишнього середовища, потреби суспільства й закони економічного розвитку.

Питанням еколого-економічного розвитку країн присвячені праці О. Балацького, В. Барякіна, П. Бобровського, В. Бокова, С. Герасимчука, К. Гофмана, Б. Данилишина, С. Дорогунцова, М. Реймерса, Г. Лацко, Б. Райзберга. Серед іноземних вчених можна виділити: Дж. Дейлса, Я. Міколаша, Л. Піттермана, Дж. Стіглера, Г. Тервіа, Т. Тьєнберга, Ф. Шелдмана, Д. Медоуза та інших.

Теоретичні засади дослідження еколого-економічного розвитку країн сформувалися під впливом різних факторів: історичних, економічних, екологічних, демографічних, політичних тощо. Особливого значення набуває розуміння необхідності переходу до еколого-економічного типу розвитку у зв'язку з поширенням і поглибленням глобалізаційних процесів. Головним чином, проблема визначення статусу еколого-економічного розвитку пов'язана з тим, що дана концепція знаходиться на перетині економічної науки, екології, соціології, теорій міжнародних відносин та інших наук.

Метою еколого-економічного розвитку є гармонізація взаємовідносин між суспільством і навколишнім середовищем у довгостроковій перспективі за умови сталого розвитку.

Головними завданнями еколого-економічного розвитку є:

- гармонізація відносин у системі «суспільство – навколишнє середовище»;
- регулювання чисельності населення у глобальному та регіональному аспектах;
- перехід до раціонального використання природних ресурсів;
- збереження та відновлення природних екосистем;
- забезпечення потреб населення, що потребує поліпшення якості життя;
- забезпечення національної безпеки;
- напрацювання спільних міжнародних правил переходу до раціонального природокористування;
- припинення знищення природного середовища.

Майбутнє суспільство має розвиватися за законами біосфери. Найближчим часом перед світовим співтовариством постане проблема пошуку прийнятної моделі соціально-економічного розвитку з урахуванням екологічного фактора. Серед головних проблем втрати природного різноманіття й нерационального природокористування в масштабах усього світу можна виділити такі: